

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

АДАМОВИЧ Сергій Васильович

УДК 94(477,8) "19"

**НАДДНІПРЯНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕМІГРАЦІЯ
В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ (1914 – 1918 рр.)**

Спеціальність 07.00.01 - історія України

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук**

Чернівці-2003

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії України Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Карпенко Олександр Юхимович, Відділ регіональних проблем Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, завідувач відділу

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Баженов Лев Васильович, Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, професор кафедри історії України

доктор історичних наук
Патер Іван Григорович, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, провідний науковий співробітник

Провідна установа: Інститут історії України НАН України, м. Київ

Захист відбудеться “ 28 ” лютого 2003 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 76.051.03 у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Кафедральна, 2, корп. 14, ауд.18).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 23).

Автореферат розісланий “ 28 ” січня 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ротар Н.Ю.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі в Україні тривають процеси реформування всіх сфер життя, відбувається пошук шляхів подальшого розвитку суспільства. Через низку об'єктивних і суб'єктивних причин у державі продовжують існувати політико-економічні і культурні регіональні відмінності, політичні партії не мають значного впливу на суспільно-політичне життя, на належному науковому рівні не обґрунтовано державну ідеологію.

Вивчення історії українських політичних партій і громадських об'єднань та аналіз перших практичних спроб реалізувати ідею соборності сприятиме проведенню державної політики, яка б забезпечувала процес становлення незалежної демократичної правової України. У цьому контексті значний науковий і практичний інтерес становить дослідження співпраці наддніпрянської політичної еміграції в Австро-Угорщині із західно-українськими політичними структурами та їх вплив на суспільно-політичні процеси в регіоні у 1914 – 1918 рр.

Упродовж тривалого часу дане питання з ідеологічних причин замовчувалося, а не рідко і фальсифікувалося. Із здобуттям Україною незалежності стало можливим об'єктивне вивчення національної історії. Однак на сьогодні ще не проведено комплексного дослідження політичної історії Галичини і Буковини в роки Першої світової війни. Крім того, відсутні узагальнюючі чи спеціальні праці, в яких було б подано оцінку ролі наддніпрянської еміграції в суспільно-політичних процесах у західноукраїнських землях. Усе це в цілому й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної програми відділу регіональних проблем Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України і Прикарпатського університету імені Василя Стефаника “Галичина у ХХ ст.: політична історія”.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження – об'єктивне і всебічне висвітлення місця і ролі наддніпрянської політеміграції в суспільно-політичних процесах у західноукраїнських землях під час Першої світової війни.

Дослідження вимагало вирішення таких завдань:

- прослідкувати еволюцію ідейно-теоретичних поглядів наддніпрянської політеміграції в Австро-Угорщині;
- висвітлити причини, хід та наслідки протиріч у середовищі політеміграції в період Першої світової війни;
- здійснити комплексний аналіз стосунків Союзу визволення України (СВУ) з Головною Українською Радою (ГУР), Загальною Українською Радою (ЗУР) і західноукраїнськими політичними партіями;
- розкрити роль СВУ у створенні та діяльності Українського Січового Стрілецтва (УСС);
- з'ясувати вплив наддніпрянських політемігрантів на суспільно-політичні процеси на Волині, Холмщині та Підляшші;
- проаналізувати стосунки СВУ з громадсько-політичними та культурними інституціями, визначити вплив видавничої діяльності політемігрантів на суспільно-політичні процеси в західноукраїнському регіоні.

Об'єктом дослідження виступають суспільно-політичні процеси в західноукраїнських землях у період Першої світової війни.

Предметом дослідження є діяльність наддніпрянської політеміграції в контексті суспільно-політичних процесів у західноукраїнських землях упродовж 1914 – 1918 рр., стосунки політемігрантів з політичними і громадськими організаціями Галичини та Буковини.

Методи дослідження. Під час роботи над дисертацією автор керувався принципами історизму й об'єктивності. У процесі дослідження застосовувалися порівняльно-історичний та структурно-системний методи аналізу, узагальнення і синтез однотипних фактичних даних, проблемно-хронологічний спосіб викладу матеріалу.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1914-1918 рр. Нижньою межею є початок Першої світової війни та реакція на неї українських політичних організацій. Верхню межу становить червень 1918 р., коли припинив існування СВУ і політемігранти переорієнтували свою діяльність на Наддніпрянщину.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що вперше в українській історіографії здійснено спробу дослідження історії наддніпрянської політеміграції як складного і суперечливого явища в нерозривному зв'язку із суспільно-політичними процесами в західноукраїнських землях у 1914-1918 рр. Подальше вивчення отримало питання ролі політемігрантів у зростанні національної свідомості українського населення західноукраїнського регіону, висвітлення стосунків політемігрантів з українськими політичними і громадськими організаціями Галичини та Буковини.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання з історії українських політичних партій і громадських об'єднань та розкриває суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель періоду Першої світової війни. Зібраний матеріал і висновки можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, підручників, навчально-методичних посібників з історії України, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр історії України Прикарпатського університету імені Василя Стефаника та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, були апробовані на звітно-наукових конференціях кафедр Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (1999-2002 рр.); на V Міжнародному конгресі українців (Чернівці, серпень 2002 р.), міжнародних наукових конференціях: “Західно-Українська Народна Республіка: до 80-річчя утворення” (Львів – Івано-Франківськ, жовтень 1998 р.), “Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми історії і політології” (Київ, травень 2002 р.); всеукраїнських наукових конференціях: “Україна між минулим і майбутнім” (Івано-Франківськ, квітень 2001 р.), “Інтелігенція і влада” (Одеса, березень 2002 р.), “Українська періодика: історія і сучасність” (Львів, травень 2002 р.).

Структура дисертації. Дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків (188 с.), списку використаних джерел і літератури (385 найменувань) та додатку (4 с.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність, предмет і об'єкт дослідження, хронологічні межі, визначено мету, завдання, наукову новизну і практичне значення роботи.

У першому розділі – “Джерела та історіографія проблеми дослідження” розглядається джерельна база та історіографія обраної теми дослідження.

Джерельну базу дослідження насамперед склали неопубліковані документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Зокрема, матеріали фондів 3805 “Колекція документальних матеріалів... РУП – УСДРП”, 3807 “Жук А.І.”, 4405 “Союз визволення України” і 4465с “Колекція окремих документальних матеріалів... емігрантських установ, організацій і осіб” містять програмові документи, протоколи засідань, звернення, звіти, видання СВУ, ГУР, ЗУР, Української Бойової Управи, Закордонної групи Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), Українського пресового бюро в Лозанні, листування СВУ із західноукраїнськими організаціями та окремими діячами, газетні вирізки, науково-публіцистичні праці.

У матеріалах російських губернських жандармських управлінь, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (ф.274, 307, 320, 336, 365, 385, 1599), вміщено інформацію про нелегальну діяльність політемігрантів у Галичині в 1914-1915 рр.

Значна кількість архівних матеріалів з досліджуваної теми зберігається у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові. Так, матеріали фондів 365 “Дорошенко В. (1879-1963)”, 769 “Український комітет у Лондоні”, 779 “Редакція газети “Діло” містять важливу інформацію про наради наддніпрянських політемігрантів у березні 1911 р. та діяльність Молодо-українського комітету й Українського інформаційного комітету.

У фондах 440 “Загальна українська національна рада”, 746 “Українська парламентарна репрезентація в австрійському парламенті”, 581 “Колекція документів про діяльність урядів та армій УНР і ЗУНР” зібрано документи ЗУР та інших українських політичних установ і окремих діячів. Протиріччя в середовищі політеміграції ілюструють матеріали фонду 387 “Левинський В. (1880-1953 рр.)”. У фондах: 360 “Старосольський В. (1878-1942 рр.)”, 359 “Назарук О. (1883-1940 рр.)”, 368 “Томашівський С. (1875-1930)” дисертант використав листування західноукраїнських діячів з В.Дорошенком і А.Жуком.

Урядові звіти про діяльність політемігрантів зберігаються у фондах 146 “Галицьке намісництво” і 694 “Колекція документів до історії перебування російських військ на території Галичини”. У справах фондів 309 “Наукове товариство ім. Шевченка”, 391 “Загальноукраїнська Культурна Рада”, 353 “Легіон українських січових стрільців”, 395 “Бюро культурної допомоги для українського населення окупованих земель” задокументовано факти співпраці політеміграції із структурами УСС та культурно-освітніми організаціями Галичини і Волині.

Документи з названої проблеми зосереджені у державних архівах Чернівецької (ф. 283, 3) та Івано-Франківської областей (ф. Р-909, 595, 2). Нами використовувались також надані професором О.Карпенком документи ЗУР з Архіву Українського католицького університету св. Климента Папи у м. Римі (ф. “Колекція документів ЗУНР”).

Значний обсяг інформації зосереджено в періодичних виданнях: “Вістник Союзу Визволення України” (1914-1917), “Вістник політики, літератури й життя”

(1918), “Діло” (1914-1918), “Свобода” (1915-1917), “Українське слово” (1915-1917), “Шляхи” (1915-1918), “Праця” (1910), “Наш голос” (1910), “Вперед” (1913), “Робітничий прапор” (1915). Свої програмові засади і діяльність СВУ активно пропагував через власні видання, брошури¹. Науковий інтерес для нас становила тогочасна публіцистична спадщина М.Залізняка і Д.Донцова².

Питання, порушені в дисертаційному дослідженні, знайшли відображення у збірниках документів та матеріалів³. Листування австрійських урядовців, офіційні розпорядження, документація західноукраїнських організацій та СВУ вміщені у збірнику джерел, який підготував Т.Горнікевич⁴.

Серед мемуарної літератури перш за все виокремимо спогади члена президії СВУ А.Жука, в яких розкрито генезис та програмові засади організації. Діяльність наддніпрянської політеміграції в Австро-Угорщині висвітлено також у мемуарах співробітників СВУ О.Кобця, І.Німчука, В.Сімовича, О.Скоропис-Йолтуховського. Становище українського населення Галичини в умовах Першої світової війни відображено в мемуарах М.Голубця, Д.Дорошенка і Н.Кочубея.

Питанню організації українсько-турецького десанту на Кубані присвячені документальні розвідки М.Залізняка, М.Галушинського. Ставлення політичних партій Галичини та Буковини до діяльності політеміграції розкрили у своїх спогадах К.Левицький, І.Макух, О.Попович, А.Чернецький. У мемуарах І.Крип'якевича, Д.Олянина, В.Куровського і І.Романківа висвітлено роль наддніпрянців у національно-освітніх процесах на Волині та Підляшші.

Ще під час Першої світової війни М.Возняк, В.Дорошенко, В.Левицький, В.Темницький, Л.Цегельський опублікували дослідження, в яких описали становище українства в Австро-Угорщині, діяльність західноукраїнських політичних структур і СВУ. У працях російських авторів М.Богдановича, П.Казанського подана імперська оцінка подій у Східній Галичині в 1914 р. У 20-30-х рр. ХХ ст. В.Будзиновський, М.Грушевський, Д.Дорошенко, М.Лозинський, М.Стахів здійснили перші спроби наукового аналізу подій 1914 - 1918 рр. на українських землях. Окремі аспекти співпраці УССів з політемігрантами дослідили Н.Гірняк, О.Думін і О.Доценко, проблему “русинської зради” висвітлили М.Андрусак, В.Маковський.

В українській радянській науці згаданій тематики торкалися М.Ге-расименко, Б.Дудикевич, І.Компанієць, І.Кулінич, В.Осечинський, В.Чередниченко, О.Юрченко. Вони називали СВУ однією з найреакційніших, залежних від Австро-Угорщини і Німеччини шпигунсько-диверсійних організацій. Разом з тим історики відзначали, що емігрантські організації створювалися за активної участі галицької буржуазії, а їх подальші взаємовідносини трактували як “спільний фронт в антинародній діяльності”⁵. Ряд актуальних на сьогодні висновків обстоюється у праці І.Кураса. Вчений вважав, що більшість українських соціалістичних груп на території України і за кордоном підтримували СВУ⁶.

¹ Відомості про Російську Україну. – Б.м., 1915; Меленевский М., Скоропис-Йолтуховский О. Что же такое “Союз освобождения Украины”. – Стокгольм, 1917; Парвус. На оборону демократії – проти царизму! – Українська Соціалдемократія. – Б.м., 1914; Самостійна Україна Р.У.П. – Вещляр, 1917; Холмщина. – Львів, 1915.

² Залізник М. Українці, Росія й війна: замітки й матеріали. – Б.м., 1915; Михайленко М. Росія й Україна: 3 приводу теперішньої світової війни. – Б.м., 1915.; Донцов Д. Катова вечеря // Шляхи. – 1916. – Ч.3-4; Донцов Д. Дещо про орієнтації // Шляхи. – 1916. – Ч.5.

³ Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність: Документи і матеріали 1889-1944. – Т.2. – Львів, 1999; Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали. – Т.1. – Мюнхен, 1983.

⁴ Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 deren Bedeutung und historische Hintergrunde von Theophil Hornykiewicz. – Band I. – Philadelphia, 1966.

⁵ Компанієць І.І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини і Закарпаття на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.). – К., 1960. – С.188.

⁶ Курас І.Ф. Торжество пролетарского интернационализма и крах мелкобуржуазных партий на Украине. – К., 1978. – С.100.

У 40-90-х рр. ХХ ст. в історичній науці української діаспори питання участі наддніпрянців у суспільно-політичному житті Галичини і Буковини знайшли відображення у працях В.Вериги, П.Дубрівного, І.Каменецького, І.Нагаєвського, С.Наріжного, О.Федишина. Історик-марксист Р.Роздольський гостро критикував діяльність політемігрантів, проте його дослідження ґрунтується на широкому використанні віденських архівів⁷. Роль Д.Донцова і В.Липинського у формуванні наддніпрянських політичних структур у роки війни проаналізували Л.Білас і М.Сосновський. Взаємовідносини УССів і членів СВУ знайшли відображення в дослідженнях С.Ріпецького та в збірнику праць “За волю України”⁸.

Після здобуття Україною незалежності ідейно-політичні засади та зовнішньополітичну орієнтацію українських партій у 1907-1918 рр. досліджують В.Головченко, М.Кармазіна, А.Круглашов, М.Кугутяк, Ю.Левенець. Історію та етапи формування наддніпрянської політеміграції напередодні Першої світової війни, політичні погляди Д.Донцова і В.Липинського розглянуто в працях М.Горелова, Л.Качмар, О.Середі, М.Чугуєнка.

Передумови створення СВУ і його діяльність знайшли висвітлення у працях П.Лаврова, І.Михальського. Генезис української самостійницької думки на початку ХХ ст., програмові засади і роль СВУ в національно-політичних процесах у Наддніпрянщині, його стосунки з політичними партіями та культурно-освітню діяльність дослідив І.Патер⁹.

Окремі аспекти взаємовідносин наддніпрянської політеміграції з українськими партіями і громадськими організаціями Галичини та Буковини розглядаються в працях О.Жерноклеєва, В.Расевича, О.Реєнта, О.Сухого. Історію Української партії соціалістів-революціонерів досліджують О.Висоцький, А.Павко, однак поза їх увагою залишилася діяльність групи М.Залізняка.

С.Попик розкрив ставлення австрійських урядових кіл до українського населення Галичини і Буковини в досліджуваній період. М.Лазарович обстоює думку, що співпраця УССів з СВУ ґрунтувалася на прихильності стрільців до ідей соборності України. Суспільно-політичні процеси в Буковині в період Першої світової війни отримали ґрунтовну оцінку в узагальнюючій праці “Буковина: історичний нарис” за редакцією В.Ботушанського, а також у дослідженнях О.Добржанського, В.Фісанова. У статтях Б.Бернадського, Б.Заброварного, М.Кравця розглянуто становище Холмщини і Підляшшя. Інформаційно-видавничій діяльності СВУ присвячені публікації Д.Веденеєва, Д.Будкова, Н.Сидоренко, Г.Цвенгроша.

Політика країн Центрального блоку щодо українського руху загалом і наддніпрянської політеміграції зокрема висвітлена в працях іноземних учених К.Ремера, П.Баха, В.Біля, Е.Цьолнера, Ф.Фішера. Національне питання в Австро-Угорщині і російські геополітичні інтереси в Східній Галичині досліджують А.Айрапетов, А.Бахтуріна, Т.Ісламов, М.Клопова.

Отже, питання впливу наддніпрянської політеміграції на суспільно-політичні процеси в західноукраїнських землях у 1914 - 1918 рр. ще не стало предметом спеціальної праці. Використана нами значна кількість джерел

---

⁷ Роздольський Г. До історії “Союзу визволення України” // Український самостійник. – 1969. – Ч.138-140, 142.

⁸ За волю України. Історичний збірник УСС. – Нью-Йорк, 1967.; Ріпецький С. Українське січове стрільцтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Нью-Йорк, 1956.

⁹ Патер І. Союз визволення України: проблеми державності і соборності. – Львів, 2000.

створила умови для повноцінного та нового трактування окремих усталених в історіографії тверджень.

Розділ другий “Еволюція ідейно-теоретичних поглядів наддніпрянської політичної еміграції в Австро-Угорщині” присвячений аналізу трансформації ідейних засад наддніпрянської соціал-демократичної еміграції в національно-державницькому напрямку. На початку ХХ ст. політизація національного руху в українських землях Росії відбувалася в умовах деспотичного царського режиму, що сповільнило формування українських політичних партій, зумовило їх соціалістичну спрямованість та нелегальні форми роботи.

Натомість конституційний устрій Австрії дозволяв українцям мати представників у парламентських органах та урядових установах. Формуванню національної свідомості сприяла широка мережа громадсько-політичних об'єднань, ліберальна освітня політика Австрії, а також діяльність греко-католицької Церкви в Галичині та православної – в Буковині. Більшість українських політичних партій, які виникли на початку ХХ ст. в Галичині та Буковині, виступали за суверенітет України в контексті легальної політичної діяльності й обов'язкової законності влади.

У розділі звертається увага на збільшення кількості українських політичних емігрантів з Росії в Австро-Угорщині у 1907-1908 рр. Поразка першої російської революції, спілкування з більш зрілим українським національним рухом Австро-Угорщини, перспективи вирішення українського питання у зв'язку із загостренням міжнародних відносин спонукали соціалістичну політеміграцію змінити ставлення до національного питання.

Так, у липні 1909 р. Закордонна група УСДРП надала право своїм членам брати участь у легальних громадських об'єднаннях і організувати національні рухи. На нарадах 4-6 березня 1911 р. у Львові за участю А.Жука, В.Степанківського, Л.Юркевича, В.Липинського і галичанина В.Кушніра було прийнято рішення заснувати друкований орган, а на перспективу – окрему позапартійну самостійницьку організацію. Задля мобілізації національних сил Наддніпрянщини в умовах загострення міжнародних відносин В.Степанківський і В.Кушнір у 1911-1913 рр. розгорнули пропаганду так званого “молодоукраїнства”. З ініціативи А.Жука у жовтні 1912 р. у Львові виник Український інформаційний комітет, який здійснював інформаційно-представницьку діяльність, видавав українознавчі праці.

Речники ідейної еволюції політеміграції В.Липинський, Д.Донцов, В.Степанківський, А.Жук виступали за використання майбутнього військового конфлікту для досягнення Україною незалежності. Ними проголошувалися наміри тісно співпрацювати із західноукраїнськими політичними організаціями. Політемігрантам була властива австрофільська орієнтація, зумовлена підтримкою австрійського державного курсу з боку українських структур Галичини і Буковини.

В умовах актуалізації українського питання у міжнародних відносинах наддніпрянські політемігранти за сприяння Австро-Угорщини і Німеччини та допомоги галичан 4 серпня 1914 р. заснували Союз визволення України. Він проголосив своєю метою досягнення Україною державної самостійності, виступав проти провінційного патріотизму і підтримував так звану “українську політику”. Австрофільські заяви з боку СВУ, декларації про намір перебувати “в контакт з австрійськими українцями” створили ідеологічне підґрунтя для його співпраці з політичними організаціями Австро-Угорщини.

Унаслідок конфліктів Д.Донцова і М.Залізняка з організацією керівництво перейшло до О.Скоропис-Йолтуховського, В.Дорошенка, А.Жука, М.Меленевського. Суперництво за вплив на австрійську владу і фінансові суперечки започаткували протистояння між СВУ та керівниками ГУР К.Левицьким і М.Васильком. Незважаючи на це, понад 40 відомих українських діячів Галичини і Буковини були активними співробітниками Союзу. Його соборницька програма, активне залучення до співпраці українців Австро-Угорщини створили передумови виникнення всеукраїнської політичної організації.

У третьому розділі “Зв’язки наддніпрянської політичної еміграції з українськими політичними організаціями Австро-Угорщини (1914 – 1918 рр.)” проаналізовано ідейно-політичне протистояння серед наддніпрянської еміграції та її стосунки із західноукраїнськими політичними організаціями. Причинами конфліктів у середовищі політемігрантів стали ідеологічні розходження і боротьба за владу в СВУ. Уже у вересні 1914 р. через проблеми в міжособистісних стосунках і високу амбіційність Д.Донцова було усунуто від керівництва. Після виходу з СВУ він організував у Берліні Українське інформаційне бюро, видавав німецькою мовою бюлетень “Ukrainische Korrespondenz”, опублікував декілька брошур та серію статей.

Диктаторський стиль керівництва М.Залізняка в СВУ, перехід до терористичних і авантюристичних методів боротьби, фінансові зловживання спричинилися до його виключення з Союзу в листопаді 1914 р. Натомість наддніпрянець організував Закордонну групу Української партії соціалістів-революціонерів. Після вислання до Швейцарії у лютому 1915 р. М.Залізник зосередився на виданні соціалістичної літератури. Інший політемігрант В.Степанківський разом з М.Цеглинським і М.Тишкевичем заснував у Лозанні Українське пресове бюро, яке видавало франкомовний часопис “L’Ukraine”. Проте журнал значною мірою використовувався для критики Союзу. Бюро В.Степанківського змушене було відмовитися від германофільської орієнтації, оскільки в країнах Антанти вона не знаходила підтримки.

Критиком СВУ став лідер Закордонної групи УСДРП Л.Юркевич. У лютому 1915 р. у Женеві він розпочав видання часопису “Боротьба”, основний зміст якого зводився до нападів на СВУ. При цьому політик послідовно дотримувався засад марксизму і зовсім не враховував тогочасної суспільно-політичної ситуації. Восени 1914 р. в Стамбулі було сформовано сателітне СВУ політичне утворення – Українська соціал-демократія (УСД) (М.Меленевський, П.Бендзя, Й.Безпалко, М.Ганкевич та ін.), в якому передбачалося об’єднати партійні еліти Спільки і УСДРП. Присутність в УСД діячів галицько-буковинської соціал-демократії засвідчила всеукраїнський характер організації. Під її егідою було організовано нелегальне видавництво, розпочалося видання часопису “Робітничий прапор”. Але через обмежене фінансування діяльність об’єднання так і не розгорнулася повною мірою.

Протиріччя в середовищі політемігрантів не сприяли зростанню авторитету наддніпрянців серед західноукраїнських політиків. Більше того, К.Левицький і М.Василько використовували наддніпрянців як інструмент для втілення своїх вузькопартійних завдань.

У розділі вказується, що заснована 1 серпня 1914 р. у Львові Головна Українська Рада (політичне представництво українців Галичини) зосередила увагу на формуванні підрозділів УССів, домагалася поділу Галичини, відкриття українського університету, виступала проти репресій австрійської влади щодо

українців, допомагала біженцям. СВУ мав у Раді двох делегатів з дорадчим голосом, які брали активну участь у засіданнях, відстоювали самостійницькі позиції. Крім того, поза Радою Союз співпрацював з ідеологічно близькими радикалами і соціал-демократами.

Після еміграції членів ГУР і СВУ до Відня Рада до 19 жовтня 1914 р. не скликала, влада зосередилася в руках К.Левицького, М.Василька, Є.Олес-ницького. Доведено, що підпільної діяльності в Галичині і Буковині в умовах окупації політемігрантами не проводилося.

26 жовтня 1914 р. СВУ задля реалізації ідеї соборності України запропонував перетворити ГУР у загальноукраїнську організацію. Питання повноважень делегатів від СВУ і Буковини, участі в майбутній організації представників Церкви та християнсько-суспільного руху, а також надання права вето для партій призвели до суперечок під час реорганізаційних засідань Ради. К.Левицький і М.Василько, щоб не втратити контроль над більшістю в ГУР, гальмували зміни. Вони заохочували протести М.Залізняка, В.Степанківського і Д.Донцова проти претензій СВУ на представництво інтересів Наддніпрянщини. Натомість депутати Українського парламентського клубу, радикали, соціал-демократи виступили з підтримкою СВУ.

Безуспішною була спроба ухвалити статут загальноукраїнської організації 15 грудня 1914 р. на конференції парламентських і сеймових послів Галичини і Буковини. Тоді ж група К.Левицького і М.Василька звернулася до уряду Австро-Угорщини із звинуваченнями проти СВУ. Незважаючи на допомогу Українського парламентського клубу та переговори з австрійською владою, 10 квітня 1915 р. Союз формально припинив співпрацю з урядами Австро-Угорщини і Німеччини.

Тільки на початку квітня 1915 р. К.Левицький під тиском громадської думки, внаслідок внутрішньої дезорганізації, втрати авторитету у Відні і Берліні, зростання впливів польських сил погодився на участь у Раді СВУ та опозиції з Українського парламентського клубу. 30 квітня 1915 р. на нараді представників партій-учасниць ГУР, буковинських націонал-демократів і СВУ було прийнято рішення перетворити організацію на Загальну Українську Раду.

ЗУР була проголошена репрезентацією українського народу на період війни. Вимагаючи поділу Галичини, утворення українського університету та введення на офіційному рівні номенклатури “Україна”, вона також захищала інтереси інтернованих українців та сезонних робітників, опікувалася УССами, сприяла отриманню кредитів на українські інституції і відбудову зруйнованої війною Галичини.

До складу Ради, окрім представників партій Галичини і Буковини, увійшли три делегати від СВУ. Вони брали активну участь у засіданнях ЗУР, реалізовували спільні проекти і дипломатичні місії, відповідали за культурно-освітню діяльність на окупованих австрійською армією українських територіях Росії, відстоювали інтереси українських емігрантів і виступали проти російських претензій на українські землі.

Проте уже наприкінці травня 1915 р. представники групи К.Левицького і М.Василька критично оцінили діяльність СВУ в таборах для полонених-українців. У червні 1915 р. джерелом напруження в Раді стало обговорення діяльності Д.Донцова і В.Степанківського. Члени Ради заборонили згаданим особам представляти ЗУР, визнали їх виступи проти СВУ шкідливими, засудили русофільську орієнтацію В.Степанківського.

Частина опозиції з парламентського клубу залишила Раду. Діяльність утвореного у червні 1915 р. “Комітету українців міста Львова”, проект утворення місцевих комітетів ЗУР, заснування у травні 1916 р. єдиної Української парламентарної репрезентації свідчили про наміри опозиції сформувати альтернативні до Ради політичні структури. Оскільки СВУ не міг претендувати на місце в цих організаціях, то віддавав перевагу співпраці в рамках ЗУР.

На засіданнях ЗУР 6 і 29 листопада 1916 р. було висловлено протест проти урядових рішень щодо польського питання, піддано критиці діяльність керівництва і прийнято рішення ліквідувати Раду. Члени СВУ визнавали необхідним існування Ради, однак вважали, що у сфері її компетенції повинно було залишитися тільки ідейне керівництво. Внаслідок саморозпуску ЗУР функцію українського політичного представництва в регіоні взяла на себе Українська парламентарна репрезентація. Ліквідація ЗУР обмежила вплив СВУ на суспільно-політичне життя українців Австро-Угорщини. У цих умовах Союз намагався підтримувати стосунки із західноукраїнськими організаціями та використовував “Вістник СВУ” для популяризації своїх ідей.

Після утворення Центральної Ради та укладення Брестського мирного договору роль СВУ як представника Наддніпрянщини нівелювалася. 30 червня 1918 р. було опубліковано заяву про саморозпуск СВУ; стосунки політемігрантів з українцями Австро-Угорщини в основному обмежилися спільною працею в таборах полонених-українців.

У четвертому розділі “Роль СВУ у піднесенні національної свідомості українців” досліджено національно-освітню діяльність наддніпрянців у західноукраїнських землях та співпрацю СВУ з Українським Січовим Стрілецьством. Встановлено, що стосунки стрілецтва з Союзом налагодилися ще в процесі творення обох структур. Інтереси політемігрантів в Українській Бойовій Управі представляли А.Жук і В.Темницький. На початку війни діячі СВУ готували стрілецьтво до національно-освітньої роботи на території Росії, планували розпочати в Наддніпрянщині формування січових підрозділів. Вони також спробували залучити в лави УССів полонених-українців. Але вже 7 вересня 1915 р. австрійське військове командування заборонило рекрутувати наддніпрянців у ряди січових стрільців. Надалі незначна кількість полонених-українців використовувалася в підрозділах УСС як політичні інструктори і провідники-розвідники. Союз також запрошував співробітників із середовища стрілецтва для праці в таборах полонених, на Волині тісно співпрацював з комісаріатами УСС.

Восени 1914 р. за сприяння наддніпрянців був розроблений план українсько-турецького десанту на Північний Кавказ. До складу експедиційного загону мали ввійти 400 січових стрільців і 100 полонених-українців. СВУ налагодив стосунки з турецькою владою, розпочав агітаційну роботу серед українського населення Росії, вербування добровольців серед полонених-українців та забезпечення УССів інформаційними матеріалами про Наддніпрянщину. Однак поразки турецької армії, слабка підтримка австрійського військового відомства, невисокий рівень національної свідомості українців Півдня Росії перешкодили реалізації операції. Усе ж дії політемігрантів посилили увагу Австро-Угорщини до УССів.

Участь Союзу у святах і ювілеях стрілецтва, листи-підтримки від стрільців засвідчили відсутність помітних політичних розбіжностей між Союзом і українськими військовими. СВУ підтримав УССів у період втрати стрілецьством

ідеологічних орієнтирів після утворення Центральної Ради, виступив проти їх розформування. Шляхом публікацій матеріалів про стрілецьтво у “Вістнику СВУ” та допомоги виданнями і лекційними курсами Союз пропагував у середовищі УССів ідеї соборності і самостійності.

У розділі зазначається, що після окупації влітку 1915 р. Волині і Холмщини Австро-Угорщиною, а Підляшшя – Німеччиною, опіку над ними здійснювали ЗУР і СВУ. Під тиском цих структур австро-угорський уряд у вересні-жовтні 1915 р. надав статус офіційної українській мові та затвердив її мовою навчання в районах Волині і Холмщини. Наприкінці 1915 р. українською мовою почали видаватися урядові розпорядження і виходити волинські часописи. Священиків з Буковини було відправлено у православні церковні приходи Волині.

Національно-освітню роботу серед українського населення Холмщини та Волині безпосередньо здійснювало утворене у серпні 1915 р. Бюро культурної помочі (БКП). Очолювана І.Крип'якевичем організація здійснювала контроль над освітою, координувала діяльність українських інституцій та забезпечувала матеріально-технічну базу шкільництва. Фактично БКП було підпорядковане СВУ.

Опір поляків-службовців та низький рівень національної свідомості українського населення окупованих районів перешкоджав роботі СВУ і БКП. Національно-освітня праця на Волині розгорнулася активніше після створення у лютому 1916 р. у Володимир-Волинському, Ковелі та Луцьку комісаріатів УСС, які діяли до квітня 1917 р.

Однією з важливих проблем для БКП була нестача фінансів і засобів навчання. Відсутність учителів Бюро компенсувало педагогами з Галичини, а також організувало підготовчі курси. У зв'язку з російським наступом у середині 1916 р. СВУ і БКП розпочали збір добровільних пожертв для волинських виселенців. До початку 1917/18 н. р. тут діяло 40 українських шкіл. Після припинення діяльності СВУ, а разом з ним і БКП українське шкільництво на Волині зазнало значних втрат.

В окупаційній адміністрації Холмщини владу захопили поляки. 5 червня 1916 р. Холмський, Грубешівський і Томашівський округи було приєднано до Люблінського військового генерал-губернаторства, що унеможливило їх українізацію. На Підляшші до січня 1917 р. СВУ не вів ніякої діяльності. Тільки наприкінці 1916 р. було отримано дозвіл на формування загонів військової міліції з полонених-українців. З метою залучення до просвітницької діяльності місцевих українців у м. Білій було утворено “Українську громаду”, яку значною мірою фінансував СВУ; з червня 1917 р. виходила газета “Рідне слово”, діяла також видавнича спілка. До кінця січня 1918 р. у німецькій окупаційній зоні було засновано 150 українських шкіл.

За умовами Брестського мирного договору Холмщина і Підляшшя мали увійти до складу України. Не останню роль у переговорах відіграв аргумент активізації українського руху в північно-західних землях. Призначення О.Скоропис-Йолтуховського комісаром Холмщини і Підляшшя засвідчило визнання заслуг СВУ у національно-освітній діяльності на цих землях. Проте з 15 лютого 1918 р. на Підляшші розпочався процес формування військових загонів з полонених, які незабаром вирушили в Україну. Як наслідок, у 43 школах припинилося навчання.

Політемігранти пропагували ідеї соборності і державності серед галичан і буковинців також через духовно-культурне життя. Так, представники СВУ увійшли до складу створеної 5 лютого 1915 р. Загальноукраїнської Культурної Ради (ЗУКР),

яка опікувалася українським шкільництвом і культурним життям у період війни. Обидві організації координували свою видавничу діяльність, здійснювали обміни літератури. ЗУКР спільно з політемігрантами взяла участь у відкритті шкіл та підготовці шкільних підручників для українського населення Волині. А.Жук співпрацював з Радою в інших проектах, конструктивною діяльністю позитивно вплинув на покращення її роботи.

Незважаючи на те, що утворений 23 лютого 1916 р. “Львівський комітет СВУ для помочи полоненим-українцям в Галичині” втрутився у сферу компетенції СВУ, організація погодилася взяти на себе частину матеріальних витрат і надала йому методичну допомогу. Наддніпрянци допомогли Комітету отримати дозвіл на роботу в таборах Галичини, постачали йому свою літературу, сприяли переходам полонених з табору в табір. СВУ співробітничав з іншими українськими громадськими організаціями (“Сільський господар”, “Просвіта”, “Бесіда”, Наукове товариство ім. Т.Шевченка, “Український жіночий комітет помочі для ранених” та ін.).

Діяльність наддніпрянських політемігрантів ґрунтувалася на лояльному ставленні до структур греко-католицької Церкви. Члени СВУ протестували проти репресій царського уряду, спрямованих на її руйнування, вважали доцільним уведення до складу ЗУР представників Церкви. Прихильними були стосунки організації з митрополитом А.Шептицьким.

Періодичні видання Союзу, а особливо “Вістник СВУ”, стали рупором передової політичної і культурної думки українців Австро-Угорщини. Понад 50 відомих галичан і буковинців працювали і публікувалися у “Вістнику”. Союз за період свого існування надрукував близько 50 книг і 30 брошур. “Вістник” і книжкова продукція користувалися популярністю серед українців Австро-Угорщини. Частина з них розповсюджувалася безкоштовно. Видання групи М.Залізняка (близько 40 брошур) та журналістська діяльність Д.Донцова також відіграли позитивну роль у національно-культурних процесах у регіоні.

Висновки:

Поява в Австро-Угорщині в 1907-1908 рр. значної кількості українських політемігрантів з Росії прискорила зближення політичних еліт обох частин України. Ініціювання Закордонною групою УСДРП співпраці з “безпартійними організаціями”, березневі наради політемігрантів 1911 р., поширення “молодоукраїнства”, діяльність Українського інформаційного комітету свідчили про спроби створення загальноукраїнського національно-визвольного об’єднання. В умовах зростання уваги до українського питання наддніпрянські політемігранти за сприяння галицьких політиків заснували у серпні 1914 р. Союз визволення України, що обстоював ідеї соборності і державності. Входження до його складу західноукраїнських діячів, спорідненість програмових засад Союзу та ГУР заклали підвалини співпраці емігрантів з політичними організаціями Галичини і Буковини.

Боротьба за владу всередині СВУ, ідейні розбіжності та матеріальні зловживання перешкодили об’єднанню еміграції в єдиний політичний центр. Д.Донцов, В.Степанківський та М.Залізняк, використовуючи протистояння між галицьким політичним проводом і Союзом, ініціювали створення альтернативних еміграційних центрів. Конфлікт між Л.Юркевичем і СВУ базувався на ідейних розбіжностях. Проте опозиційні до СВУ емігрантські групи не домоглися значного впливу на суспільно-політичні процеси в західноукраїнських землях, їх діяльність обмежилася інформаційно-видавничою сферою.

Наддніпрянськими політемігрантами було налагоджено стосунки з міжпартійною організацією галичан – ГУР, дієвій роботі якої перешкодила евакуація зі Львова до Відня, невисокий рівень професіоналізму та австролялізм галицьких політиків, протистояння в середовищі організації. Задля покращення роботи ГУР СВУ, опираючись на підтримку націонал-демократичної опозиції, радикальної і соціал-демократичної партій, запропонував проект реформування Ради у загальноукраїнську організацію. У той же час керівники ГУР К.Левицький і М.Василько, використовуючи нелегітимність повноважень СВУ, розгорнули боротьбу з опозицією і протистояли реформуванню Ради.

Активна робота СВУ на засіданнях ЗУР, реалізація спільних проектів, виважена позиція у конфліктах керівництва Ради та опозиційних груп свідчили про вагомий вплив наддніпрянців на суспільно-політичні процеси в західно-українських землях у 1915-1916 рр. До того ж, особливі партнерські стосунки склалися між Союзом і соціал-демократами Галичини і Буковини, яких об'єднувала спільність ідеології. Перехід влади до Української парламентарної репрезентації наприкінці 1916 р. призвів до нівелювання ролі емігрантів у прийнятті рішень у межах західноукраїнського політикуму. Існування Союзу значною мірою втратило сенс після появи Центральної Ради та підписання Брестського мирного договору.

Діяльність членів СВУ у складі Бойової Управи, матеріальна допомога та захист інтересів УССів перед державними органами, висвітлення життя стрілецтва на сторінках видань Союзу позитивно позначилися на формуванні національних військових частин. Співпраця обох структур ґрунтувалася на підтримці стрілецтвом пропагованих емігрантами ідей соборності і державності.

В окупованих Австро-Угорщиною і Німеччиною північно-західних українських землях за сприяння політемігрантів у 1915-1918 рр. було створено мережу культурно-освітніх закладів та активізовано національний рух. Бюро культурної помочі, яке діяло на Волині, та військові загони полонених-українців у Підляшші перебували під загальним керівництвом СВУ. Інтенсифіковані наддніпрянцями процеси національного відродження на цих землях сповільнили їх колонізацію.

Партнерські зв'язки наддніпрянської політеміграції з громадськими організаціями Галичини і Буковини посилили її вплив на суспільно-політичні процеси в західноукраїнських землях, формували позитивний образ Наддніпрянщини в свідомості широких верств українського населення регіону. Прихильне ставлення емігрантів до греко-католицької Церкви базувалося на реальній оцінці її значення в Галичині. Вагомий вплив на українців Австро-Угорщини мала розгалужена система пресових видань та опубліковані наддніпрянцями книги і брошури.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Адамович С. Співпраця Союзу визволення України з українськими громадсько-політичними організаціями і партіями Галичини // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – Вип. II. – С.46-50.
2. Адамович С. Митрополит А.Шептицький і Союз визволення України // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – Вип. IV-V. – С.38-43.

3. Адамович С. Українсько-турецьке військове співробітництво в роки Першої світової війни // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2002. – Вип.2. – С.114-118.
4. Адамович С. Ідея соборності України в діяльності Союзу визволення України // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2000. – Вип.6. – С.120-123.
5. Адамович С. Інформаційно-дипломатична діяльність Союзу визволення України серед слов'янських народів // Галичина. – 2001. – №5-6. – С.174-179.
6. Адамович С. Польське питання в політиці Союзу визволення України (1914-1917 рр.) // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин: Зб. наук. праць. – Київ-Краків: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2002. – С.28-31.
7. Адамович С. Періодичні видання Союзу визволення України на західно-українських землях (1914-1918 рр.) // Українська періодика: Історія і сучасність: Доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17-18 трав. 2002 р. – Львів, 2002. – С.271-274.
8. Адамович С. Діяльність Союзу визволення України у справі захисту населення Галичини і Буковини в умовах Першої світової війни // Інтелігенція і влада: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип.1(2). – Ч.1. – С.9-14.
9. Адамович С., Дерев'янка С. Союз визволення України і Д.Донцов // Українознавчі студії. – 2000. – №2. – С.241-247 (особисто дисертанту належить 60% – 0,3 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Адамович С.В. Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель (1914 – 1918 рр.). Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2003.

У дисертації досліджено еволюцію ідейних засад наддніпрянської політичної еміграції в Австро-Угорщині напередодні і в роки Першої світової війни, причини, хід і наслідки боротьби за владу та ідейного протистояння серед емігрантів у 1914 - 1918 рр. Здійснено комплексний аналіз стосунків наддніпрянців з Головною Українською Радою, Загальною Українською Радою, українськими партіями Галичини і Буковини.

Висвітлено роль Союзу визволення України у створенні та діяльності Українського Січового Стрілецтва, розкрито партнерські зв'язки еміграції з громадсько-політичними і культурними організаціями регіону, з'ясовано вплив наддніпрянців на суспільно-політичні процеси в районах Волині, Холмщини, Підляшшя, дано оцінку ролі видавничої діяльності політемігрантів у національно-духовному житті західноукраїнських земель.

Ключові слова: наддніпрянська політична еміграція, суспільно-політичне життя, Союз визволення України, Головна Українська Рада, Загальна Українська Рада, західноукраїнські землі, Українське Січове Стрілецтво.

АННОТАЦІЯ

Адамович С.В. Поднепровская политическая эмиграция в обще-ственно-политической жизни западноукраинских земель (1914 – 1918 гг.). Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича. – Черновцы, 2003.

В диссертации исследуется процесс трансформации идейных основ поднепровской социал-демократической эмиграции в национально-государственном направлении накануне и в годы Первой мировой войны. Созданный политэмигрантами в августе 1914 г. Союз освобождения Украины отстаивал идеи соборности и государственности. В его состав вошли западноукраинские деятели.

Автором доказано, что в результате борьбы за власть и идейного проти-востояния в СВУ, Д.Донцов, В.Степанкивский, М.Зализняк, Л.Юркевич иници-ировали создание альтернативных эмиграционных центров. Тем не менее, оппозиционные к Союзу политические группы из Поднепровья не смогли полноценно интегрироваться в западноукраинскую политическую систему, их деятельность ограничилась информационно-издательской сферой. В тоже время конфликты в среде политэмигрантов отрицательно сказались на имидже украинского национального движения, осложнили отношения эмигрантов с украинскими политическими организациями Галиции и Буковины.

В диссертационной работе отмечается, что Союзом освобождения Украины были налажены отношения с междупартийной организацией галичан Головной Украинской Радой. Противостояние в ГУР, невысокий уровень профессионализма и австролялизм членов Рады воспрепятствовали эффективной работе организации. В этих условиях политэмигранты, опираясь на национал-демократическую оппозицию, представителей радикальной и социал-демократической партий, ради реализации идеи соборности и улучшения работы ГУР предложили реорганизовать ее в политическую структуру с общеукраинскими полномочиями. Руководство ГУР (К.Левицкий, М.Василько) развернуло борьбу с оппозицией и препятствовало реформированию Рады. Только в конце апреля 1915 г. под давлением общественного мнения, в результате внутренней дезорганизации, утраты доверия у правительств Вены и Берлина, в условиях усиления польских политических организаций западноукраинские политики достигли согласия в вопросе преобразования ГУР в Загальную Украинскую Раду.

Диссертантом освещена деятельность СВУ в составе ЗУР, ее влияние на общественно-политические процессы в западноукраинских землях в 1915 - 1916 гг. На заседаниях Рады эмигранты из Поднепровья отстаивали идеи соборности и государственности, отвечали в ЗУР за национально-просветительскую деятельность в районах Волыни, Холмщины, Подляшья, опекались лагерями для пленных-украинцев и украинскими беженцами. Вследствие самороспуска Рады в ноябре 1916 г. влияние эмигрантов на политическую жизнь украинцев Австро-Венгрии значительно ограничилось. Образование Центральной Рады и заключение Брестского мирного договора минимизировало роль СВУ как политического представительства Поднепровья. В диссертации отмечен партнерский характер связей политэмигрантов с Украинской социал-демократической партией Галиции и Буковины.

На основе систематизации фактического материала автор утверждает, что контакты эмиграции с Украинским Сичевым Стрелецством положительно сказались

на формировании национальных военных частей. Между политэмигрантами и подразделениями УСС не существовало идейных расхождений, ощутимой была материальная и моральная помощь стрелцеству со стороны структур эмиграции. На оккупированных Австро-Венгрией и Германией северо-западных украинских землях в 1915 - 1918 гг. политэмигранты развернули сеть учебных и культурно-образовательных учреждений, интенсифицировали процессы национального возрождения. Организации, что осуществляли национально-образовательную работу (Бюро культурной помощи на Волыни и военные отряды пленных-украинцев в Подляшье), находились под руководством СВУ.

Автор считает, что эмигрантские печатные издания имели всеукраинский характер, уделяли значительное внимание проблемам Галиции и Буковины. Соискатель отметил, что между поднепровцами и Загальноукраинской Культурной Радой, Львовским комитетом Союза освобождения Украины, другими западноукраинскими общественными организациями установились партнерские отношения, которые засвидетельствовали высокий уровень интеграции политэмигрантов в политические процессы в регионе. Члены СВУ с уважением относились к структурам греко-католической Церкви, выступали с протестами против анти-униатской политики российского оккупационного режима.

Ключевые слова: поднепровская политическая эмиграция, общественно-политическая жизнь, Союз освобождения Украины, Головная Украинская Рада, Загальная Украинская Рада, западноукраинские земли, Украинское Сичевое Стрелцтво.

ANNOTATION

Adamovych S.V. The Upper-Dnieper political emigration in the social-political life of the Western Ukrainian land (1914-1918). Manuscript.

The dissertation on competition for a scientific degree of the candidate of Historical Sciences in the specialization 07.00.01 – History of Ukraine. – Chernivtsi National University named after Yuri Fed'kovych. – Chernivtsi, 2003.

The evolution of the ideological backgrounds of the Upper-Dnieper political emigration in Austro-Hungarian Empire on the eve of the World War I and during all those years, motives, motion and consequences of the struggle for power and ideological opposition between the emigrants in 1914-1918. The complex analyse relationship between the representatives Upper-Dnieper population and the Main Ukrainian Rada, General Ukrainian Rada, Ukrainian parties of Halychyna and Bucovyna have been investigated in the thesis.

The role of the Union for Liberation of Ukraine in creation and activity of the Ukrainian Sichovym striletstvom, relationship between the emigration and social political cultural region organizations has been realized. The influence of the Upper-Dnieper population in Volyn, Kholmshchynu, Pidliaschia has been exposed. The author threw light upon the politemigrants publishing activity in the national-spiritual life of the Western Ukrainian lands.

Key words: Upper-Dnieper political emigration, social-political life, the Union for Liberation of Ukraine, Main Ukrainian Rada, General Ukrainian Rada, Western Ukraine, Ukrainian Sichove Striletstvo.

Підп. до друку 10.01.2003. Формат 60x84/16.
Папір офсетн. Гарнітура "Times Neu Roman".
Ум. друк. ар. 0,9. Тираж 100 прим. Зам.483.

Друкарня видавництва "*Плай*" Прикарпатського університету
імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел. 59-60-51